

بررسی رابطه حضور نماینده زن در هیئت‌مدیره و کیفیت سود شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس تهران و ارتباط آن با متغیرهای حسابداری

علی محمد شریفی عارفی^{۱*}، محمدصادق زارع^۲،
نظام‌علی وفايي^۳

چکیده

این تحقیق بر حسب هدف از نوع کاربردی، بر حسب بعد زمانی از نوع طولی، بر حسب نحوه گردآوری داده‌ها از نوع آرشویی یا پس‌رویدادی، بر حسب ماهیت داده‌ها از نوع کمی و بر حسب منطق استدلالی قیاسی-استقرایی می‌باشد. با توجه به اینکه هدف پژوهش حاضر بررسی رابطه بین حضور نماینده زن در هیئت‌مدیره و کیفیت سود شرکت‌ها است، از مدل رگرسیون چندمتغیره برای ارزیابی این رابطه استفاده می‌شود. در عین حال با توجه به اینکه ماهیت داده‌های این مطالعه، داده‌های ترکیبی است، مدل به‌کار گرفته شده یک مدل پانل چندمتغیره است. جامعه آماری این پژوهش کل شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران می‌باشند. در این پژوهش، صورت‌های مالی شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس طی سال‌های ۱۳۸۷ الی ۱۳۹۴ به مدت ۸ سال مورد بررسی و تحلیل قرار می‌گیرد. روش گردآوری داده‌ها میدانی و آرشویی می‌باشد روش نمونه‌گیری بر اساس حذف سیستماتیک (غزبال‌گری) می‌باشد. نتایج نشان می‌دهد که حضور نماینده زن در هیئت‌مدیره، تأثیر معناداری بر ارقام تعهدی اختیاری شرکت‌ها دارد. با توجه به ضریب متغیر حضور نماینده زن در هیئت‌مدیره که برابر با -0.0325 (علامت ضرایب منفی است) می‌باشد، می‌توان بیان نمود که رابطه معکوسی بین این متغیر و متغیر ارقام تعهدی اختیاری وجود دارد. یعنی اینکه با افزایش حضور نماینده زن در هیئت‌مدیره شرکت‌ها، ارقام تعهدی اختیاری شرکت‌ها کاهش می‌یابد، اما از آنجائی که در این پژوهش ارقام تعهدی اختیاری به‌عنوان جانشین معکوس متغیر کیفیت سود شرکت‌ها در نظر گرفته شده است، در نتیجه می‌توان بیان نمود که با افزایش حضور نماینده زن در هیئت‌مدیره شرکت‌ها، ارقام تعهدی اختیاری شرکت‌ها کاهش و در نتیجه کیفیت سود شرکت‌ها افزایش می‌یابد.

واژگان کلیدی: نماینده زن، هیئت‌مدیره، کیفیت سود، بورس اوراق بهادار

۱- کارشناس ارشد حسابداری، کارشناس بازرسی مدیریت بانک کشاورزی همدان (مسئول مکاتبات)

Alimoammadsharifi@gmail.com

۲- کارشناس ارشد حسابداری، کاربر ارشد کنترل اسناد بانک کشاورزی همدان

۳- کارشناس ارشد توسعه روستایی، کارشناس اعتباری بانک کشاورزی همدان

تنوع جنسیتی^۱ در هیئت‌مدیره، بخش مهمی از نظام راهبری می‌باشد و مانند وجود ترکیبی از، اعضای موظف و مستقل در هیئت‌مدیره، اهمیت دارد. از یک سو، مدیران اجرایی، سرمایه‌فکری خود را در شرکت، سرمایه‌گذاری می‌کنند و در نتیجه انگیزه شدیدی برای افزایش ارزش شرکت دارند (سریندی و همکاران، ۲۰۱۰). بحث‌های صورت گرفته در نظریه نهادی، این موضوع را آشکار می‌کند که هیئت‌مدیره‌های دارای تنوع جنسیتی، مشورت‌های آگاهانه بیشتری را انجام می‌دهند و اغلب موضوعاتی را که هیئت‌مدیره‌هایی که تماماً متشکل از مردان بوده، آن‌ها را بی‌اهمیت می‌پندارند، هیئت‌مدیره‌های دارای تنوع جنسیتی، آن‌ها را نیز به بحث می‌گذارند (مک اینرنی و همکاران، ۲۰۰۸). همچنین مشارکت زنان در هیئت‌مدیره، اثربخشی ارتباطی هیئت‌مدیره به سرمایه‌گذاران را بهبود می‌بخشد (جوی، ۲۰۰۸). در مجموع، بحث‌های آگاهانه‌تر هیئت‌مدیره و مهارت‌های ارتباطی بهتر، توانایی نظارتی هیئت‌مدیره را بهبود می‌بخشد (ترجسن و همکاران، ۲۰۰۹). تعداد اعضای هیئت‌مدیره زن در شرکت‌های آمریکایی در ده سال گذشته، افزایش چشم‌گیری داشته است (روس، ۲۰۰۷). این رخداد این موضوع را نشان می‌دهد که حضور فزاینده زنان در هیئت‌مدیره شرکت‌ها برای شرکت‌ها ارزش افزایی دارد (سریندی و همکاران، ۲۰۱۰). علاوه بر این، موجی از تغییرات قانونی در کشورهای مانند نروژ وجود دارد که باید حداقل ۴۰ درصد اعضای هیئت‌مدیره زن باشند و همچنین در اسپانیا و سوئد باید به ترتیب ۴۰ درصد و ۲۵ درصد، اعضای هیئت‌مدیره آنان زن باشد، در غیر این صورت، جریمه‌هایی را در نظر گرفته‌اند (برک و وینینکوم، ۲۰۰۸). اما با این وجود، شواهد اندکی وجود دارد که این تغییرات در نسبت، جنسیت اعضای هیئت‌مدیره را، مستند کند. تنها تعداد اندکی از پژوهش‌ها نشان دادند، که اعضای هیئت‌مدیره زن، نقش نظارتی بهتری بر مدیران دارند (آدامس و فریرا، ۲۰۰۹). این نتایج به این موضوع اشاره می‌کنند که حضور نماینده زن در هیئت‌مدیره می‌تواند کیفیت نظام راهبری شرکت را افزایش داده و در نهایت می‌تواند موجب بهبود کیفیت سود شرکت‌ها گردد.

۲- بیان مساله

متخصصان مالی، حقوق، محصولات و خدمات شرکت و سایرین، می‌توانند از طریق تنوع تخصص، برای شرکت ارزش‌افزایی داشته باشند. مدیران بین‌المللی به وسیله تجربیات فرهنگی متنوع، برای شرکت ارزش‌افزایی دارند. اعضای هیئت‌مدیره که در سایر شرکت‌ها نیز فعالیت می‌کنند، با استفاده از دیدگاه‌های متنوع می‌توانند برای شرکت، دانش‌افزایی داشته باشند. در نتیجه هر نوع تنوع در اعضای هیئت‌مدیره، می‌تواند برای شرکت، ارزش‌افزایی داشته باشد. به طور مشابه، اعضای هیئت‌مدیره زن، که انتظار می‌رود تجربیات متفاوتی از مردان داشته باشند و می‌توانند بحث‌های صورت گرفته در هیئت‌مدیره را بهبود بخشند (هیلمن و همکاران، ۲۰۰۷).

پژوهش‌های گذشته در مورد تنوع جنسیت، نشان می‌دهد که زنان از لحاظ مالی محافظه‌کارتر، از لحاظ اخلاقی موظف‌تر و ریسک‌گریزتر از مردان می‌باشند (صالحی و همکاران، ۱۳۹۵). آدامز و فریرا^۵ (۲۰۰۹) به این نتیجه رسیدند که مدیران زن تمایل بیشتری برای جذب در کمیته‌های نظارتی مانند کمیته حسابرسی داشته و حضور فعال‌تری دارند. زنان از سوال پرسیدن واهمه‌ای ندارند، در حالیکه مردان اغلب تصور می‌نمایند که همه چیز را می‌دانند (کانراد و همکاران، ۲۰۰۸). بر اساس مطالعات چن و همکاران^۴ (۲۰۱۶) رابطه منفی قوی بین حضور هیئت‌مدیره زن و احتمال دریافت اظهارنظر ضعف با اهمیت (کنترل داخلی) وجود دارد. نتایج آن‌ها نشان داد که مدیران زن فقط، انتخاب و گزینش نمی‌شوند و در واقع باعث سودمندی شرکت از لحاظ کیفیت کنترل‌های داخلی بهتر می‌شوند. بر اساس آنچه که گذشت، هیئت‌مدیره دارای عضو زن تمایل بیشتری به بحث در خصوص نتایج بالقوه داشته و تصمیمات لازم را در ارتباط با کنترل‌های داخلی ضعیف، که باعث کاهش ضعف در کنترل‌های داخلی و افزایش کیفیت گزارشگری مالی می‌شود (چن و همکاران، ۲۰۱۶).

سپاسی و عبدلی (۱۳۹۴) شواهد مستقیمی را که وجود یک نماینده زن در هیئت‌مدیره به طور مستقیم بر ارزش شرکت بتواند اثر گذارد، به دست نیاوردند، ولی اثرات غیرمستقیمی مشاهده نمودند، بدین ترتیب که زنان در هیئت‌مدیره به طور مثبت بر عملکرد مالی (که به وسیله بازده دارایی‌ها و فروش اندازه‌گیری شده) اثر می‌گذارند و از این طریق ارزش شرکت را نیز تحت تأثیر خود قرار می‌دهند (سپاسی و عبدلی، ۱۳۹۴).

1- Gender diversity

2- Srinidhi, B., Gul, F. A., & Tsui, J, (2011)

3- Rose, C. (2007).

4 Hillman, A. J., C. Shropshire, and A. A. Cannella, (2007)

5- Adams, R. B., & Ferreira, D, (2009)

6- Chen, Y., Eshleman, J., & Soileau, J, (2016)

ادبیات اخیر در حوزه حسابداری نشان می‌دهد که اعضای هیئت‌مدیره زن، تلاش بیشتری در نظارت کردن دارند و سعی در به دست آوردن پست‌هایی در کمیته حسابرسی و کمیته نظام راهبری دارند تا اینکه بتوانند بر گزارشگری شفاف و کیفیت سود نظارت بهتری داشته باشند. (آدامس و فریرا، ۲۰۰۹) بحث می‌نمایند که اعضای هیئت‌مدیره زن، تفکر مستقل‌تری را نشان می‌دهند که می‌تواند موجب بهبود فرآیند نظارتی گردند. همچنین آن‌ها نشان می‌دهند که سرمایه‌گذاران مایل به اضافه شدن اعضای زن به هیئت‌مدیره شرکت‌ها می‌باشند (آدامس و همکاران، ۲۰۱۰).

با اشاره به بحث‌های صورت گرفته می‌توان بیان نمود که، حضور نمایندگان زن در هیئت‌مدیره، می‌تواند نقش نظارتی هیئت‌مدیره را تقویت و با افزایش مهارت‌های ارتباطی، عدم تقارن اطلاعاتی را کاهش دهد و در نهایت احتمالاً، کیفیت سود را بهبود بخشد. بنابراین هدف از این پژوهش بررسی تأثیر تنوع جنسیتی در هیئت‌مدیره بر کیفیت سود است.

۳- اهمیت و ضرورت پژوهش

با بررسی‌های صورت گرفته در پایگاه‌های اطلاعاتی ایران داک و سیکا پژوهشی در این حوزه در کشور انجام نشده است. لذا پژوهش حاضر از نظر موضوع دارای نوع‌آوری می‌باشد. همچنین نتایج این پژوهش می‌تواند منجر به گسترش ادبیات حوزه نظام راهبری و کیفیت گزارشگری مالی گردد. از آنجا که در سال‌های اخیر توجه به موضوع سود و کیفیت سود گزارش شده فزونی یافته است، در نتیجه شواهد این پژوهش می‌تواند دیدگاه جدیدی درباره تنوع جنسیتی در هیئت‌مدیره و کیفیت سود ارائه دهد.

۴- اهداف تحقیق

هدف اصلی: هدف اصلی و کلی این تحقیق، بررسی رابطه حضور نماینده زن در هیئت‌مدیره و کیفیت سود شرکت‌ها و ارتباط آن‌ها با متغیرهای حسابداری است.

هدف آرمانی: با استفاده از نتایج این تحقیق بتوان کمک مفیدی به سیاست‌گذاران اقتصادی در رابطه با تصمیم‌گیری‌های اقتصادی انجام داد و همچنین ایشان از تأثیرات تصمیم‌های خود بر رفتار شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران آگاه ساخت.

هدف کاربردی: از آنجا که استفاده‌کنندگان از اطلاعات حسابداری شرکت‌ها همواره در تصمیم‌گیری‌های خود متغیرهای مالی و حسابداری شرکت‌ها را در نظر می‌گیرند، بنابراین نتایج این تحقیق می‌تواند در تصمیم‌گیری‌های آن‌ها برای سرمایه‌گذاری در شرایط خاص اقتصادی و شرکت‌های مورد نظر برای سرمایه‌گذاری مفید باشد.

هدف فرعی: هدف فرعی این تحقیق، از آنجائی که در این پژوهش تنها یک فرضیه وجود دارد، بررسی رابطه حضور نماینده زن در هیئت‌مدیره و کیفیت سود شرکت‌ها است.

۵- سوال پژوهش

همچنین هدف این پژوهش بررسی سوال زیر می‌باشد:

آیا بین حضور نماینده زن در هیئت‌مدیره و کیفیت سود شرکت‌ها رابطه معنی‌داری وجود دارد؟

۶- فرضیه‌های پژوهش

فرضیه پژوهش: بین حضور نماینده زن در هیئت‌مدیره و کیفیت سود شرکت‌ها رابطه مثبت و معناداری وجود دارد.

۷- مبانی نظری

۱- مسئله نمایندگی

مسائل نمایندگی ریشه در این واقعیت دارد که سرمایه‌گذاران معمولاً مایل به ایفای نقشی فعال در مدیریت شرکت نیستند، لذا این مسئولیت را به مدیران محول می‌کنند. مادامی که هر یک از طرفین رابطه نمایندگی در پی حداکثر کردن منافع شخصی خود باشند و در صورتی که اعمال نظارت بر عملکرد نماینده نیز مستلزم صرف هزینه باشد. این امر دلیل قانع‌کننده‌ای برای طرح این ادعاست که نماینده ممکن است همواره در صدد تأمین منافع مالک نباشد به‌عنوان مثال شرکت قادر خواهد بود آورده سرمایه‌گذاران

1- Adams, R. B., & Ferreira, D., (2009)

2- Adams, R., S. Gray, and J. Nowland, (2010)

را برای تحصیل درآمد، پرداخت پاداش‌های گزاف و یا تصمیمات سرمایه‌گذاری و عملیاتی که مطابق با علایق سرمایه‌گذاران نیست را به کار گیرد. به‌گونه‌ای مشابه اگر پس‌اندازکنندگان اوراق بدهی شرکت را تحصیل کنند، شرکت قادر است با افزایش انتشار سهام ممتاز، پرداخت سود سهام یا سرمایه‌گذاری در پروژه‌های پرریسک، توانایی شرکت را در بازپرداخت بدهی‌ها کاهش دهد (پرت، ۲۰۰۷). جهت کاهش مسائل نمایندگی نیز چندین راهکار وجود دارد که برخی از آن‌ها بدین شرح است: نخست، توافقات در خصوص پاداش مدیران و قراردادهای بدهی باعث همسو شدن علایق مدیران، سهامداران خارجی و بستانکاران می‌شود. این قراردادها مدیران را ملزم به افشای اطلاعاتی می‌کند که سرمایه‌گذاران را در بررسی اینکه آیا مدیران طبق مفاد قرارداد عمل نموده‌اند یا خیر، یاری نماید. مکانسیم دوم در کاهش مسائل نمایندگی به نقش هیئت مدیره در همسو کردن منافع مدیران با مالکان اشاره می‌کند. نهایتاً واسطه‌های مالی مانند تحلیل‌گران مالی و بنگاه‌هایی که اقدام به تعیین رتبه شرکت‌ها می‌کنند از طریق بررسی اطلاعات خصوصی شرکت‌ها به کشف موارد استفاده نادرست از منابع می‌پردازد. بازار نیز از طریق کنترل شرکت سعی در کاهش چالش‌های نمایندگی و رفتارهای خصومت‌آمیز بین درون‌سازمانی‌ها و سرمایه‌گذاران خارجی دارد (پرت، ۲۰۰۷).

بنابراین از مهم‌ترین دلایل تقاضا برای افشا اطلاعات، مسائل نمایندگی و مشکل اطلاعات می‌باشد و افشای اطلاعات توسط مدیران، چه به صورت الزامی و چه به صورت اختیاری در جهت کاهش این مسائل از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. چرا که افشای اطلاعات باعث کاهش عدم تقارن اطلاعاتی بین افراد درون‌سازمانی و برون‌سازمانی و همچنین بین افراد آگاه و ناآگاه برون‌سازمانی خواهد شد (چن، ۲۰۰۸).

۲-۷- حضور نماینده زن در هیئت‌مدیره

بسیاری از این پژوهش‌ها نقش هیئت‌مدیره و کمیته حسابرسی را به‌عنوان ناظر بر گزارشگری مالی بررسی نموده‌اند. این مطالعات از تئوری نمایندگی نشأت می‌گیرند. این مطالعات بر این موضوع اشاره دارد که استقلال اعضای هیئت‌مدیره یک شاخص مهم و اساسی در ایجاد محیط نظارتی موثر و در نتیجه کاهش اشتباه در فعالیت‌های هیئت‌مدیره می‌گردد. مطالعات قبلی استقلال اعضای هیئت‌مدیره را با فقدان وابستگی مالی یا خانوادگی با شرکت و یا مدیران شرکت که رابطه معکوس بین نسبت اعضای هیئت‌مدیره و احتمال تقلب در صورت‌های مالی وجود دارد. این نتایج مغایر، به این معنی است که استقلال ذهنی و اثربخشی نظارت به حوزه‌ای بیش از حوزه تضاد منافع مربوط است (ابوت و همکاران، ۲۰۱۲). این بحث‌ها باعث شد تا مسیری برای توجه به عوامل دیگری که بر یک نظارت اثربخش تاثیرگذار هستند، ایجاد شود. تعداد اندکی از پژوهش‌های گذشته تأثیر متغیرهایی همچون تعامل بین اعضای هیئت‌مدیره و عواملی که ممکن است نظام راهبری را تحت تأثیر قرار دهند را بررسی نموده‌اند. یک عامل بالقوه که هم بر پویایی هیئت‌مدیره و هم بر استقلال آن تاثیرگذار است، تنوع هیئت‌مدیره است. حضور یک زن در هیئت‌مدیره می‌تواند موجب غیرهمگنی گردد (آدامز و فریرا، ۲۰۰۹). در این پژوهش یک معیار تنوع در هیئت‌مدیره (حضور یا عدم حضور یک نماینده زن در هیئت‌مدیره) مطالعه می‌شود. تنوع جنسیتی در هیئت‌مدیره به صورت بالقوه می‌تواند استقلال در تفکر را از طریق کاهش گرایش به تفکر گروهی در سطح هیئت‌مدیره کاهش دهد. تفکر گروهی به‌عنوان نوعی از تفکر تعریف می‌شود که افراد زمانی به آن می‌پردازند که در گروه‌های به شدت همگنی حضور داشته باشند. حضور نماینده زن در هیئت‌مدیره (تنوع جنسیتی) می‌تواند این گروه‌های به شدت همگن (اعضای هیئت‌مدیره که تماماً از مردان تشکیل شده‌اند) در هیئت‌مدیره را از بین ببرد (ابوت و همکاران، ۲۰۱۲). تنوع جنسیتی در پژوهش‌های روانشناسی و اجتماعی بسیار مطرح می‌شود. در ادبیات جامعه‌شناسی ادعا بر این است که فرآیند تصمیم‌گیری در گروه‌های ناهمگن مزایای بسیاری دارد. نتایج پژوهش‌های قبلی نشان داده است که گروه‌های ناهمگن، راه‌حل‌های متنوع بیشتری برای اجرای فعالیت‌ها ارائه نموده‌اند و این امر منجر به بهبود کیفیت تصمیم‌گیری و تشریح مساعی گردیده است (یومانس و همکاران، ۲۰۰۸).

یک بحث این است که تنوع جنسیت، تفکر گروهی را کاهش و موجب افزایش استقلال هیئت‌مدیره می‌شود. این موضوع بدین دلیل است که ناهمگنی ایجاد شده توسط تنوع جنسیت، موجب افزایش مزایای تصمیم‌گیری گروهی می‌شود. ناهمگنی گروه فضایی ایجاد می‌کند که در آن موجب افزایش ارتباطات و در نظر گرفتن دیدگاه‌های متنوع می‌شود. این فضا موجب به وجود آمدن بحث‌های بیشتر و در نتیجه ایجاد راه‌حل‌های متنوع درباره موضوعات و در نهایت منجر به اخذ تصمیماتی با کیفیت بالا می‌شود (ابوت و همکاران، ۲۰۱۲). گروه‌های دارای تنوع جنسیتی، فرآیند تصمیم‌گیری با مشارکت بالایی را دارند. به گفته ابوت و همکاران (۲۰۱۲) تصمیم‌گیری آهسته‌تر و با تشریح مساعی بیشتر، ممکن هست هم مفید باشد و هم منجر به از دست دادن فرصت‌ها و گزینه‌ها گردد (ابوت و همکاران، ۲۰۱۲).

آدامز و فریرا (۲۰۰۹) به این نتیجه رسیدند که: (۱) احتمال اینکه اعضای زن هیئت‌مدیره مشکل عدم حضور در جلسات را داشته باشند، ۲۹ درصد کمتر از اعضای مرد هیئت‌مدیره است. (۲) زمانی که نسبت تعداد اعضای زن هیئت‌مدیره افزایش می‌یابد، مشکل عدم حضور اعضای مرد هیئت‌مدیره در جلسات کمتر می‌گردد. (۳) زمانی که هیئت‌مدیره دارای تنوع جنسیتی است، شرکت‌ها اعضای هیئت‌مدیره خود را بیشتر با پرداخت مبتنی بر عملکرد^۲ تشویق می‌نمایند. (۴) شرکت‌های دارای هیئت‌مدیره متنوع (تنوع جنسیتی)، جلسات بیشتری را برگزار می‌کنند.

۷-۳- ارتباط بین حضور زن در هیئت‌مدیره و کیفیت سود

ادبیات روانشناسی، علوم اجتماعی و مدیریت به تفاوت‌های موجود در جنسیت اشاره کرده‌اند. به‌عنوان نمونه برخی از این تفاوت‌ها در عملکرد شناختی^۳، مهارت‌های ارتباطی، تصمیم‌گیری، تشریح مساعی، فرآیند محوری و سبک‌های رهبری است. با در نظر گرفتن این تفاوت‌ها، مطالعات اخیر نظام راهبری، تأثیر حضور نماینده زن در هیئت‌مدیره و کمیته حسابرسی شرکت‌ها را بررسی کرده و نشان داده‌اند که تنوع جنسیتی کاربردهایی را برای نظام راهبری داشته و می‌تواند عامل بالقوه‌ای در پویایی و استقلال هیئت‌مدیره باشد (هامبریک، چو و چن^۴، ۱۹۹۶). در این راستا نظریه‌پردازان نمایندگی بیان می‌نمایند که اثربخشی کمیته حسابرسی به انسجام گروهی وابسته است و تنوع جنسیتی ممکن است پویایی گروه کوچک را که منجر به تشکیل اکثریت و اقلیت در گروه می‌شود را از بین ببرد. در مقابل استدلال فوق، مخالفان تئوری نمایندگی معتقدند که حضور زنان و تنوع جنسیتی در ترکیب هیئت‌مدیره و حضور افرادی با تجارب و دیدگاه‌های مختلف می‌تواند هیئت‌مدیره را به منظور طیف گسترده‌ای از موضوعات حسابداری کمک کند (گال، سیریندی و اینجی^۵، ۲۰۱۱).

حسینی و دستگیر (۱۳۹۵) هم نشان دادند که هرچه مولفه‌های راهبری شرکتی در یک شرکت قوی‌تر باشند، کیفیت گزارشگری مطلوب‌تر و احتمال تجدید ارائه صورتهای مالی کمتر است. در زمینه گزارشگری مالی، شواهد موجود نشان می‌دهد که حضور هیئت‌مدیره زن باعث افزایش کیفیت اقلام تعهدی (سرندی و همکاران، ۲۰۱۱) و تجدید ارائه‌های حسابداری کمتر می‌گردد. این امر با یافته‌های گل و همکاران (۲۰۱۱) سازگار است. به گفته آن‌ها اعضای هیئت‌مدیره زن، از افشاءسازی با کیفیت بالا به‌عنوان سازوکار نظارت برای بازبینی مدیران ارشد استفاده می‌نمایند. شواهد بیشتر را می‌توان در پژوهش گل و همکاران^۶ (۲۰۱۳) مشاهده نمود که نشان دادند، هیئت‌مدیره دارای تنوع جنسیتی بالا، دارای صحت پیش‌بینی تحلیلی بالا و پراکندگی کمتری است. در کل بر اساس پژوهش‌های پیشین، حضور هیئت‌مدیره زن باعث بهبود کیفیت حسابداری و کیفیت افشاءگری می‌گردد (گل و همکاران، ۲۰۱۳). آدامس و همکاران^۷ (۲۰۱۰) بحث می‌نمایند که اعضای هیئت‌مدیره زن، تفکر مستقل‌تری را نشان می‌دهند که می‌تواند موجب بهبود فرآیند نظارتی گردند. همچنین آن‌ها نشان می‌دهند که سرمایه‌گذاران مایل به اضافه شدن اعضای زن به هیئت‌مدیره شرکت‌ها می‌باشند. با اشاره به بحث‌های صورت گرفته می‌توان بیان نمود که، حضور نمایندگان زن در هیئت‌مدیره، می‌تواند نقش نظارتی هیئت‌مدیره را تقویت و با افزایش مهارت‌های ارتباطی، عدم تقارن اطلاعاتی را کاهش دهد و در نهایت احتمالاً، کیفیت سود را بهبود بخشد.

۸- پیشینه پژوهش

صالحی و همکاران (۱۳۹۵: ۶۵) به نقل از لیون و همکاران، ۱۹۹۳ و پاول و انیسک، ۱۹۹۷ بیان می‌نمایند که پژوهش‌های گذشته در مورد تنوع جنسیت، نشان می‌دهد که زنان از لحاظ مالی محافظه‌کارتر، از لحاظ اخلاقی موظف‌تر و ریسک‌گریزتر از مردان می‌باشند. صالحی و همکاران (۱۳۹۵) در پژوهشی به بررسی تأثیر وجود کمیته حسابرسی و ویژگی‌های آن بر تأخیر گزارش حسابرسی می‌پردازند. این ویژگی‌ها شامل تخصص مالی، تجربه، جنسیت، اندازه و استقلال کمیته حسابرسی است. در این راستا تأثیر وجود کمیته حسابرسی بر تأخیر گزارش حسابرسی در بازه زمانی قبل و بعد از تصویب دستورالعمل کنترل‌های داخلی، طی سال‌های ۱۳۸۸ تا ۱۳۹۳ مورد آزمون قرار گرفته است. نتایج بر اساس ۵۴ شرکت از طریق داده‌های ترکیبی به روش تابلویی، رابطه معناداری بین وجود کمیته حسابرسی و تأخیر گزارش حسابرسی نشان نمی‌دهد. آن‌ها در ادامه تأثیر ویژگی‌های کمیته حسابرسی بر تأخیر گزارش حسابرسی در بازه زمانی بعد از تصویب دستورالعمل کنترل‌های داخلی، طی سال‌های ۱۳۹۱ تا ۱۳۹۳ مورد آزمون قرار

- 1- Adams, R. B., & Ferreira, D., (2009)
- 2- Pay-For-Performance
- 3- Cognitive functioning
- 4- Hambrick, D., Cho, T., and Chen, M. (1996)
- 5- Gul, F.A., Srinidhi, B., and Ng, A.C. (2011)
- 6- Gul, F. A., Hutchinson, M., & Lai, K. M. Y., (2013)
- 7- Adams, R., S. Gray, and J. Nowland, (2010)

دادند. نتایج حاصل از بررسی ۱۴۲ شرکت از طریق داده‌های ترکیبی به روش تابلویی، بیانگر آن است که بین تخصص مالی و تجربه کمیته حسابرسی با تأخیر گزارش حسابرسی، رابطه معنادار منفی وجود دارد. درحالی‌که رابطه دیگر ویژگی‌های کمیته حسابرسی با تأخیر گزارش حسابرسی معنادار نیست.

سپاسی و عبدلی (۱۳۹۴) بیان می‌دارند، شواهد مستقیمی که وجود یک نماینده زن در هیئت‌مدیره به طور مستقیم بر ارزش شرکت بتواند اثر گذارد، به دست نیامده است. با این حال، اثرات غیرمستقیمی مشاهده شده است، بدین ترتیب که زنان در هیئت‌مدیره به طور مثبت بر عملکرد مالی (که به وسیله بازده داراییها و فروش اندازه‌گیری شده) اثر می‌گذارند و به طور کلی بیانگر این است که زنان در هیئت‌مدیره بر عملکرد مالی (که به نوبه خود مرتبط با ارزش شرکت است) اثر می‌گذارند و از این طریق ارزش شرکت را نیز تحت تأثیر خود قرار می‌دهند. نقطه ضعف این پژوهش این می‌باشد که آن‌ها بهتر بود رابطه بین ارزش شرکت و عملکرد مالی را در پژوهش خود آزمون می‌کردند و سپس اقدام به نتیجه‌گیری بر تأثیر غیرمستقیم حضور نماینده زن در هیئت‌مدیره بر ارزش شرکت می‌کردند.

بیابانی و گرکز (۱۳۹۳) به بررسی رابطه بین حضور مدیران زن در هیئت‌مدیره با عملکرد شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران پرداختند. یافته‌های پژوهش حاکی از آن است که، حضور مدیران زن در هیئت‌مدیره با بازده دارایی و بازده حقوق صاحبان سهام رابطه مثبت و معناداری دارد و نیز با نسبت Q توبین و فروش رابطه معناداری ندارد. آدامز و همکاران (۲۰۱۰) با توجه به پژوهش‌های انجام شده، استدلال می‌کنند که، مدیران زن دارای تفکرات مستقل‌تری نسبت به مدیران مرد می‌باشند و روند نظارت را بهبود می‌بخشند. همچنین یافته‌اند که، سرمایه‌گذاران ارزش بالایی نسبت به مدیران زن قائلند. آن‌ها معتقدند که، ارائه اطلاعات با حداقل میزان عدم تقارن اطلاعاتی، کیفیت سود را تسهیل می‌نماید. اما برخی مطالعات انجام شده نشان می‌دهد که تنوع جنسیتی به طور قطع به بهبود عملکرد شرکت یاری نمی‌رساند.

آدامز و همکاران (۲۰۰۹) بیان نموده‌اند، به طور متوسط اثر مدیران زن بر عملکرد شرکت‌ها منفی می‌باشد. با این حال، یافته‌های آن‌ها حاکی از آن است که تنوع جنسیتی در شرکت‌های بزرگ که با اداره و مدیریت ضعیف مواجه هستند ممکن است به بهبود عملکرد مالی دست یابند. هووس و همکاران (۲۰۰۶) بیان نموده‌اند که، حضور زنان در هیئت‌مدیره می‌تواند، رفتار هیئت‌مدیره و اثربخشی آن را بهبود ببخشد تنها به این دلیل که، زنان در هیئت‌مدیره شرکت‌های بزرگ تمایل بیشتری برای حضور در جلسات هیئت نسبت به جنس مخالف خود دارند.

۹- روش تحقیق

این تحقیق بر حسب هدف از نوع کاربردی، بر حسب بعد زمانی از نوع طولی، برحسب نحوه گردآوری داده‌ها از نوع آرشیوی یا پس‌رویدادی، بر حسب ماهیت داده‌ها از نوع کمی و بر حسب منطق استدلالی قیاسی-استقرایی می‌باشد. پژوهش کاربردی: پژوهش کاربردی، تلاشی در جهت پاسخ به یک مساله مطرح در دنیای واقعی انجام می‌شود. نتایج این نوع پژوهش ممکن است در یک سازمان و یا صنعت خاصی مورد استفاده قرار بگیرد (بنی‌مهد و همکاران، ۱۳۹۵). پژوهش طولی: در پژوهش طولی، داده‌های مورد مطالعه طی زمان (چند سال)، گردآوری و مورد تحلیل قرار می‌گیرد (طیبی و همکاران، ۱۳۹۲).

پژوهش آرشیوی یا پس‌رویدادی: این نوع پژوهش، به معنای گردآوری داده‌ها و اطلاعات از طریق مراجعه به کتاب‌ها، بانک‌ها اطلاعاتی، گزارش‌های مالی و مرور بر پژوهش‌ها می‌باشد (طیبی و همکاران، ۱۳۹۲). پژوهش از نوع کمی: در این نوع پژوهش، پژوهش داده‌های موجود در خصوص متغیرها و پدیده‌ها را فقط گردآوری می‌کند (بنی‌مهد و همکاران، ۱۳۹۵).

پژوهش قیاسی و استقرایی: رویکرد قیاسی حرکت از کل (تئوری‌های مطرح و فرض‌های اولیه) به جزء (رویه‌های قابل اجراء) و رویکرد استقرایی، حرکت از جزء (مشاهدات متعدد) به کل (نظریه تعمیم یافته) است (بنی‌مهد و همکاران، ۱۳۹۵).

۹-۱- جامعه آماری پژوهش

جامعه آماری این پژوهش کل شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران می‌باشند.

1- Adams, R., S. Gray, and J. Nowland, (2010)

2- Adams, R. B., & Ferreira, D., (2009)

3- Huse, M., and Solberg, A. (2006).

۹-۲- قلمرو موضوعی، مکانی و زمانی

قلمرو موضوعی پژوهش، بررسی رابطه بین حضور نماینده زن در هیئت‌مدیره و کیفیت سود شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران می‌باشد.

قلمرو مکانی پژوهش، شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران می‌باشد. در این پژوهش، صورت‌های مالی شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس طی سال‌های ۱۳۸۷ الی ۱۳۹۴ به مدت ۸ سال مورد بررسی و تحلیل قرار می‌گیرد. دلیل انتخاب این دوره زمانی برای پژوهش، در اختیار نداشتن داده‌های مورد استفاده برای پژوهش در قبل از سال ۱۳۸۷ بود که موجب محدود شدن تعداد شرکت‌های استفاده شده در این پژوهش می‌شد و بسیاری از شرکت‌های مورد مطالعه حذف می‌شدند. همچنین تا زمان تهیه و گردآوری داده‌های این پژوهش، بسیاری از شرکت‌ها، صورت‌های مالی خود مربوط به سال ۱۳۹۵ را منتشر نکرده بودند.

۹-۳- روش و ابزار گردآوری داده‌ها

روش گردآوری داده‌ها میدانی و آرشیوی^۱ می‌باشد. ابزار گردآوری داده‌ها در این پژوهش، بانک‌های اطلاعاتی سازمان بورس و اوراق بهادار و شرکت‌های مربوطه می‌باشد.

۹-۴- روش تجزیه و تحلیل داده‌ها

با توجه به اینکه هدف پژوهش حاضر بررسی رابطه بین حضور نماینده زن در هیئت‌مدیره و کیفیت سود شرکت‌ها است، از مدل رگرسیون چندمتغیره برای ارزیابی این رابطه استفاده می‌شود. در عین حال با توجه به اینکه ماهیت داده‌های این مطالعه، داده‌های ترکیبی است، مدل به‌کار گرفته شده یک مدل پانل چندمتغیره است.

۹-۵- نمونه و روش نمونه‌گیری

روش نمونه‌گیری بر اساس حذف سیستماتیک (غربال‌گری) می‌باشد. این بدین مفهوم می‌باشد که برای جامعه آماری معیارهایی تعریف می‌شود و شرکت‌هایی که فاقد آن معیارها باشند از نمونه کنار گذاشته شده و تنها شرکت‌هایی که مشخصات زیر داشته باشند به‌عنوان نمونه انتخاب می‌شوند (حسینی و دستگیر، ۱۳۹۵):

۱. شرکت‌های فعال در بورس اوراق بهادار در قلمرو زمانی ۱۳۸۷ الی ۱۳۹۴
۲. جزء بانک‌ها و موسسات مالی نباشند.
۳. پایان سال مالی شرکت‌ها منتهی به ۲۹ اسفند باشد.
۴. در طول دوره زمانی مورد بررسی سال مالی خود را تغییر نداده‌اند.
۵. اطلاعات آن‌ها برای محاسبه متغیرهای پژوهش جامع و کامل باشد.

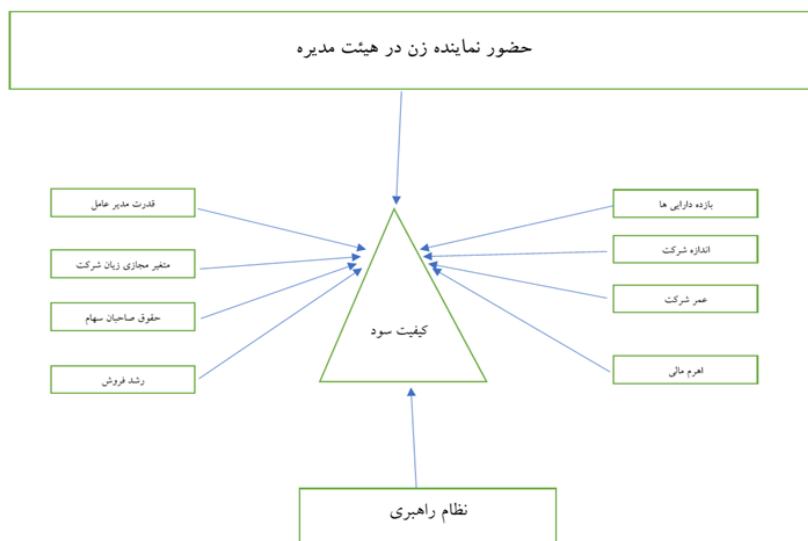
جدول ۱- فرآیند غربال‌گری شرکت‌های عضو نمونه در بازه زمانی پژوهش

تعداد شرکت	شرح
۴۸۹	تعداد شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس در پایان سال ۱۳۹۴
۵۷	تعداد شرکت‌هایی که در قلمرو زمانی پژوهش تغییر سال مالی داده و یا سال مالی آن‌ها منتهی به پایان اسفند نمی‌باشد.
۱۳۶	تعداد شرکت‌هایی که بعد از سال ۱۳۸۷ در بورس پذیرفته شده‌اند.
۳۳	تعداد شرکت‌هایی که جزء هلدینگ، سرمایه‌گذاری، واسطه‌گری‌های مالی، بانک‌ها و یا لیزینگ‌ها بوده‌اند.
۱۲۷	تعداد شرکت‌هایی که در قلمرو زمانی پژوهش فعال نبوده‌اند و یا این که اطلاعات مورد نیاز آن‌ها در دسترس نمی‌باشد.
۳۵۳	تعداد کل شرکت‌هایی که حذف شدند.
۱۳۶	تعداد شرکت‌های عضو نمونه

^۱ Archival

۹-۶- مدل مفهومی پژوهش

مدل مفهومی این پژوهش به شرح زیر ترسیم می‌شود:

شکل ۱- مدل مفهومی پژوهش

برای آزمون فرضیه پژوهش از مدل رگرسیونی چند متغیره زیر که توسط سریندی و همکاران (۲۰۱۱) معرفی شده است، استفاده می‌شود:

$$AEE_{i,t} = \beta_0 + \beta_1 FP_{i,t} + \beta_2 ROA_{i,t} + \beta_3 SIZE_{i,t} + \beta_4 LnAGE_{i,t} + \beta_5 LEV_{i,t} + \beta_6 SGROWTH_{i,t} + \beta_7 LN MVE_{i,t} + \beta_8 DLoss_{i,t} + \beta_9 CEO POWER_{i,t} + \beta_{10} CGboard_{i,t} + \varepsilon_{i,t}$$

برای آزمون فرضیه پژوهش، به ضریب β_1 توجه می‌شود.

برای اندازه‌گیری کیفیت سود، از مدل دجو و دیچف (۲۰۰۲) استفاده خواهد شد:

$$AC_{i,t} = \beta_0 + \beta_1 \Delta R_{i,t} + \beta_2 PPE_{i,t} + \beta_3 CFO_{i,t-1} + \beta_4 CFO_{i,t} + \beta_5 CFO_{i,t+1} + \varepsilon_{i,t}$$

۱۰- متغیرهای پژوهش

جدول ۲- متغیرهای مدل آزمون فرضیه پژوهش

ردیف	نام متغیر	نماد متغیر	نوع متغیر	نحوه اندازه‌گیری
۱	اقدام تعهدی اختیاری	AEE	وابسته	با استفاده از مدل دجو و دیچف (۲۰۰۲) اندازه‌گیری می‌شود.
۲	حضور نماینده زن در هیئت مدیره	FP	مستقل	برابر با عدد یک، اگر حداقل یک نماینده زن در هیئت مدیره وجود داشته باشد، در غیر اینصورت برابر با عدد صفر
۳	بازده دارایی‌ها	ROA	کنترلی	نسبت سود قبل از ارقام غیرعادی تقسیم بر جمع دارایی‌ها
۴	اندازه شرکت	SIZE	کنترلی	لگاریتم طبیعی جمع دارایی‌ها
۵	عمر شرکت	LnAGE	کنترلی	لگاریتم طبیعی تعداد سال‌های فعالیت شرکت از زمان تاسیس
۶	اهرم مالی	LEV	کنترلی	نسبت جمع بدهی به جمع دارایی‌ها
۷	رشد فروش	SGROWTH	کنترلی	فروش در سال جاری منهای فروش در سال قبل تقسیم بر فروش در سال قبل
۸	حقوق صاحبان سهام	LN MVE	کنترلی	لگاریتم طبیعی ارزش بازار حقوق صاحبان سهام شرکت
۹	متغیر مجازی زیان شرکت	DLoss	کنترلی	برابر با عدد یک، اگر شرکت دارای زیان باشد، در غیر اینصورت برابر با عدد صفر
۱۰	قدرت مدیر عامل	CEO POWER	کنترلی	برابر با عدد یک، اگر مدیر عامل، رییس هیئت مدیره نیز باشد، در غیر اینصورت برابر با عدد صفر
۱۱	نظام راهبری	CGboard	کنترلی	بر اساس میانگین متغیرهای زیر محاسبه می‌شود: تمرکز مالکیت، مالکیت نهادی، تعداد و استقلال اعضای هیئت مدیره و دوگانگی وظیفه مدیر عامل

جدول ۳- متغیرهای مدل دجو و دیچف (۲۰۰۲)

۱	جمع اقلام تعهدی	AC	کنترلی	سود عملیاتی منهای جریان وجه نقد عملیاتی تقسیم بر جمع دارایی‌های ابتدای دوره
۲	تغییرات درآمد	ΔR	کنترلی	درآمد سال جاری منهای درآمد سال قبل تقسیم بر جمع دارایی‌های ابتدای دوره
۳	دارایی‌های ثابت	PPE	کنترلی	ناخالص اموال و ماشین آلات تقسیم بر جمع دارایی‌های ابتدای دوره
۴	جریان نقدی	CFO	کنترلی	برابر با جریان‌های نقدی عملیاتی است تقسیم بر جمع دارایی‌های ابتدای دوره

تجزیه و تحلیل داده‌ها فرایندی چند مرحله‌ای است که طی آن داده‌هایی که به طرق مختلف جمع‌آوری شده‌اند خلاصه، دسته‌بندی و در نهایت پردازش می‌شوند تا زمینه برقراری انواع تحلیل‌ها و ارتباط بین داده‌ها به‌منظور آزمون فرضیه‌ها فراهم آید. در این فرایند، داده‌ها هم از لحاظ مفهومی و هم از جنبه تجربی پالایش می‌شوند و تکنیک‌های گوناگون آماری نقش به‌سزایی در استنتاج‌ها و تعمیم نتایج به عهده دارند. در این فصل، اطلاعات مربوط به ۱۳۶ شرکت پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران در دوره زمانی ۱۳۸۷-۱۳۹۴ که نمونه آماری پژوهش حاضر را تشکیل داده‌اند از منابع مختلفی از جمله سایت بورس اوراق بهادار، سایت مدیریت پژوهش و توسعه مطالعات اسلامی بورس اوراق بهادار و با کمک نرم‌افزار ره‌آورد نوین استخراج شده و بعد به صفحه گسترده اکسل انتقال یافته و با کمک نرم‌افزار اویوز^۱ مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته است تا ارتباط بین متغیرها برای آزمون فرضیه‌های پژوهش بررسی شود.

از آنجایی که در این پژوهش چندین متغیر مستقل و کنترلی و تنها یک متغیر وابسته وجود دارد برای آزمون فرضیه‌ها از مدل رگرسیون خطی چند متغیره به شرح زیر استفاده می‌شود:

$$AEE_{i,t} = \beta_0 + \beta_1 FP_{i,t} + \beta_2 ROA_{i,t} + \beta_3 SIZE_{i,t} + \beta_4 LnAGE_{i,t} + \beta_5 LEV_{i,t} + \beta_6 SGROWTH_{i,t} + \beta_7 LN MVE_{i,t} + \beta_8 DLoss_{i,t} + \beta_9 CEO POWER_{i,t} + \beta_{10} CGboard_{i,t} + \epsilon_{i,t}$$

جهت آشنایی و شناخت بیشتر جامعه آماری مورد مطالعه، قبل از تجزیه و تحلیل داده‌ها با استفاده از روش‌های آمار توصیفی نظیر شاخص‌های مرکزی و پراکندگی، به توصیف داده‌های پژوهش پرداخته می‌شود تا این امر به شفافیت موضوع کمک کند. همچنین پیش‌فرض‌های لازم مانند توزیع نرمال داده‌ها، همسانی واریانس، عدم وجود همخطی، تشخیص الگوی مناسب و بهینه جهت برآورد مدل، عدم خودهمبستگی و معنادار بودن کل مدل جهت استفاده از رگرسیون خطی چند متغیره مورد آزمون و بررسی قرار خواهد گرفت و با توجه به نتایج به دست آمده نتایج آزمون فرضیه‌های پژوهش مورد تجزیه و تحلیل و واکاوی قرار خواهد گرفت. نتایج حاصل از فرضیه‌های پژوهش جهت پاسخگویی به سوالات پژوهش و سنجش ارتباط میان متغیرهای مستقل با متغیر پاسخ مورد استفاده قرار خواهد گرفت.

۱-۱۰- شاخص‌های توصیفی متغیرها

شاخص‌های مرکزی و پراکندگی متغیرهای پژوهش حاضر، تلفیقی از سری‌های زمانی و مقطعی در دوره زمانی ۸ ساله پژوهش بوده و تعداد مشاهدات سال - شرکت و بر اساس داده‌های ترکیبی متوازن، ۱۰۸۸ مشاهده می‌باشد که جهت آشکار شدن ماهیت داده‌های پژوهش آمار توصیفی آن‌ها در جدول ۴ ارائه شده است.

آمار توصیفی متغیرهای پژوهش، در جدول ۴ ارائه شده است. میانگین و میانه متغیر اقلام تعهدی اختیاری به ترتیب برابر با ۰/۰۰۰۹- و ۰/۰۰۲۲- می‌باشد. همچنین خطای استاندارد این متغیر برابر با ۰/۰۸۲۷ است که نشان از توزیع تقریباً نرمال این متغیر دارد. از آنجایی که متغیر حضور نماینده زن در هیئت‌مدیره یک متغیر دو وجهی می‌باشد، حداکثر و حداقل این متغیر به ترتیب برابر با ۱/۰۰۰۰ و ۰/۰۰۰۰ می‌باشد. میانگین این متغیر برابر با ۰/۰۶۰۷ است. حداقل متغیر بازده دارایی‌ها برابر با ۰/۰۶۱۷- است. این موضوع بدین مفهوم است که در بین شرکت‌های نمونه، شرکتی وجود داشته است که زیان داشته است. میانگین متغیرهای لگاریتم طبیعی اندازه شرکت و عمر شرکت، به ترتیب برابر با ۱۳/۵۷۳۷ و ۳/۵۵۲۲ می‌باشد. حداقل متغیر رشد فروش برابر با ۰/۳۰۴۱- است. این موضوع بدین مفهوم است که در بازه زمانی پژوهش، شرکت/شرکت‌هایی وجود داشته‌اند که فروش آن‌ها نسبت به دوره قبل کاهش داشته است. متغیرهای زیان شرکت، قدرت مدیرعامل و نظام راهبری، متغیرهای دو وجهی بوده‌اند که حداقل و حداکثر آن‌ها برابر با ۱/۰۰۰۰ و ۰/۰۰۰۰ می‌باشد.

جدول ۴- شاخص‌های توصیفی متغیرهای پژوهش

نوع متغیر	نام متغیر	نماد متغیر	میانگین	میانه	حداکثر	حداقل	خطای استاندارد	تعداد مشاهده
وابسته	اقدام تعهدی اختیاری	AEE	-۰/۰۰۰۹	-۰/۰۰۲۲	۰/۱۶۱۶	-۰/۱۵۹۷	-۰/۰۸۲۷	۱۰۸۸
مستقل	حضور نماینده زن در هیئت‌مدیره	FP	۰/۰۶۰۷	۰/۰۰۰۰	۱/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	-۰/۲۳۸۹	۱۰۸۸
مستقل	بازده دارایی‌ها	ROA	۰/۱۱۴۳	۰/۰۹۸	۰/۳۳۹۲	-۰/۰۶۱۷	-۰/۱۰۶۱	۱۰۸۸
کنترلی	اندازه شرکت	SIZE	۱۳/۵۷۳۷	۱۳/۴۶۶۱	۱۶/۱۴۳۵	۱۱/۶۴۳۷	۱/۱۸۷۹	۱۰۸۸
کنترلی	عمر شرکت	LnAGE	۳/۵۵۲۲	۳/۶۸۸۹	۳/۹۸۹۰	۲/۷۷۲۶	-۰/۳۵۶۳	۱۰۸۸
کنترلی	اهرم مالی	LEV	۰/۶۱۱۹	۰/۶۳۰۹	۰/۸۱۵۵	۰/۲۹۳۱	-۰/۱۵۷۶	۱۰۸۸
کنترلی	رشد فروش	SGROWTH	۰/۱۹۵۲	۰/۱۶۸۶	۰/۸۳۵۲	-۰/۳۰۴۱	-۰/۲۸۰۳	۱۰۸۸
کنترلی	حقوق صاحبان سهام	LN MVE	۱۳/۰۵۳۸	۱۳/۰۲۱۱	۱۵/۷۴۶۸	۱۰/۹۴۱۲	۱/۳۲۴۹	۱۰۸۸
کنترلی	متغیر مجازی زیان شرکت	DLoss	-۰/۱۰۲۹	۰/۰۰۰۰	۱/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	-۰/۳۰۴۰	۱۰۸۸
کنترلی	قدرت مدیر عامل	CEO POWER	۰/۲۱۴۱	۰/۰۰۰۰	۱/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	-۰/۴۱۰۴	۱۰۸۸
کنترلی	نظام راهبری	CGboard	۰/۶۵۵۵	۰/۶۰۰۰	۱/۰۰۰۰	۰/۲۰۰۰	-۰/۱۲۶۶	۱۰۸۸

۱۰-۳- بررسی پایایی (ایستایی) متغیرهای پژوهش

قبل از برآورد مدل، ابتدا باید پایایی متغیرهای پژوهش را مورد بررسی قرار داد. پایایی بدین معنی است که میانگین و واریانس متغیرها در طول زمان و کوواریانس متغیرها بین سال‌های مختلف ثابت بوده است. آزمون‌های پایایی از جمله مهمترین آزمون‌ها برای برآورد یک رگرسیون با ضرایب قابل اعتماد است. در تعیین پایایی داده‌های پانلی، آزمون‌های متفاوتی وجود دارد. در این پژوهش برای بررسی پایایی متغیرها از آزمون لوین، لین و چو (LLCH) استفاده شده است. در جدول ۵ نتایج به دست آمده از آزمون پایایی لوین، لین و چو ارائه شده است.

جدول ۵- نتایج آزمون پایایی متغیرهای پژوهش

نام متغیر	نماد متغیر	آماره لوین، لین و چو (Statistic)	احتمال آماره لوین، لین و چو (Prob) (LLCH)
اقدام تعهدی اختیاری	AEE	-۱۹/۰۱۵۳	۰/۰۰۰۰
حضور نماینده زن در هیئت‌مدیره	FP	-۲/۰۷۲۵	۰/۰۱۹۱
بازده دارایی‌ها	ROA	-۸۳/۸۴۲۱	۰/۰۰۰۰
اندازه شرکت	SIZE	-۱/۷۸۳۱	۰/۰۰۲۲
عمر شرکت	LnAGE	-۱۶۴/۲۷۹۰	۰/۰۰۰۰
اهرم مالی	LEV	-۴۵/۰۳۴۰	۰/۰۰۰۰
رشد فروش	SGROWTH	-۳۲/۱۹۹۳	۰/۰۰۰۰
حقوق صاحبان سهام	LN MVE	-۳۹۱۲۲/۲	۰/۰۰۰۰
متغیر مجازی زیان شرکت	DLoss	-۴/۶۲۸۰	۰/۰۰۰۰
قدرت مدیر عامل	CEO POWER	-۵/۹۸۶۸	۰/۰۰۰۰
نظام راهبری	CGboard	-۷/۱۶۵۷	۰/۰۰۰۰

با توجه به جدول فوق نتایج آزمون حاکی از آن است که کلیه متغیرهای پژوهش در سطح معنی‌داری ۰/۰۵ در طی قلمرو زمانی پژوهش در سطح پایا بوده‌اند. بنابراین نتایج حاصل از روش آماری مدل‌های رگرسیونی پژوهش قابل اعتماد است.

۱۰-۴- آزمون ناهمسانی واریانس

از دیگر پیش‌فرض‌های مدل رگرسیون خطی این بود که جملات پسماند رگرسیون دارای واریانس همسان باشند. از میان روش‌های متعدد برای کشف ناهمسانی واریانس، در این پژوهش از آزمون براش-پاگان و گادفری^۱ استفاده شد که نتایج آن به شرح جدول زیر می‌باشد.

جدول ۶- نتایج آزمون ناهمسانی واریانس

شماره مدل	آماره آزمون	احتمال (Prob)	نتیجه آزمون
مدل (۱)	۱/۳۸۹۱	۰/۱۸۰۴	ناهمسانی واریانس وجود دارد

نتایج به دست آمده در جدول ۶ نشان می‌دهد که با توجه به سطح معنی‌داری در آزمون مذکور که کمتر از سطح خطای ۰/۰۵ است لذا آزمون مذکور برای مدل رگرسیون خطی حاکی از ناهمسانی واریانس است و ملاحظه گردید که برآورد مدل باید به روش حداقل مربعات تعمیم یافته صورت پذیرد.

۱۰-۵- آزمون همخطی

یکی از فرض‌های اولیه در تخمین مدل‌های رگرسیون چند متغیره عدم وجود همبستگی خطی بین متغیرهای توضیحی است. همبستگی خطی بین متغیرهای توضیحی، همخطی^۲ نام دارد (سوری، ۱۳۹۴). طبیعی است که همواره بین متغیرهای توضیحی، مقداری همبستگی (بین صفر تا یک) وجود داشته باشد. اما چنانچه بین متغیرهای توضیحی همبستگی شدیدی وجود داشته باشد، نتایج مدل رگرسیون با خلل همراه خواهد شد و مشکلاتی در تخمین پارامترها ایجاد می‌شود. همخطی بین متغیرهای توضیحی در مدل‌های چند متغیره موجب می‌شود که ضرایب متغیرهای توضیحی بی معنی شوند. در حالت وجود همخطی علی رغم عدم معنی‌داری ضرایب، R^2 مدل بزرگ خواهد شد و این نتایج متناقض دارای تورش و عدم کارایی خواهد بود (بنی مهد و همکاران، ۱۳۹۵). در این پژوهش برای بررسی وجود وابستگی خطی بین متغیرهای مستقل در پژوهش حاضر از عامل تورم واریانس (VIF) استفاده شد. جدول ۷ نتایج بررسی همخطی بین متغیرهای مستقل پژوهش را نشان می‌دهد.

جدول ۷- بررسی همخطی میان متغیرهای مستقل پژوهش

آماره همخطی ^۳	مدل آزمون فرضیه‌های پژوهش	
VIF	نماد متغیر	نام متغیر
متغیر وابسته	AEE	اقدام تعهدی اختیاری
۱/۰۳۹۰	FP	حضور نماینده زن در هیئت‌مدیره
۳/۴۲۳۹	ROA	بازده دارایی‌ها
۴/۷۹۴۴	SIZE	اندازه شرکت
۱/۰۸۸۲	LnAGE	عمر شرکت
۲/۲۰۹۷	LEV	اهرم مالی
۱/۱۳۲۴	SGROWTH	رشد فروش
۳/۷۱۶۹	LN MVE	حقوق صاحبان سهام
۱/۴۲۳۱	DLoss	متغیر مجازی زیان شرکت
۱/۶۵۵۰	CEO POWER	قدرت مدیر عامل
۱/۶۹۶۹	CGboard	نظام راهبری

1- Breusch-Pagan-Godfrey

۲- Collinearity

۳- Collinearity Statistics

با توجه به نتایج به دست آمده در جدول ۶-۱ مشاهده می‌شود که آماره VIF کمی از یک بالاتر است که همخطی ضعیفی را بین متغیرهای مستقل پژوهش نشان می‌دهد. از طرفی این مقدار بین بازه بهینه پیش فرض که کمینه آن ۱ و بیشینه آن کوچکتر از ۵ بوده قرار دارد که در حالت کلی عدم همخطی بین متغیرهای مستقل پژوهش را نشان می‌دهد.

۱۰-۶- آزمون انتخاب الگو (F لیمر و هاسمن)

در این پژوهش برای آنکه بتوان مشخص نمود که استفاده از روش داده‌های پانل در برآورد مدل مورد نظر کارآمد خواهد بود یا خیر، از آزمون F لیمر و در صورت استفاده از روش داده‌های پانل، به منظور اینکه مشخص گردد کدام روش (اثرات ثابت و یا اثرات تصادفی) جهت برآورد مناسب‌تر است از آزمون هاسمن استفاده می‌شود. نتایج این آزمون‌ها در جدول ۸ ارائه شده است.

جدول ۸- آزمون انتخاب الگو

نام آزمون	مقدار آماره	سطح احتمال	نتیجه آزمون
F لیمر	۳/۴۶۱۴	۰/۰۰۰۰	داده‌های تابلویی
هاسمن	۱۳/۴۷۱۰	۰/۰۰۰۰	اثرات تصادفی

از آنجائی که سطح احتمال به دست آمده برای آزمون F لیمر برابر با ۰/۰۰۰۰ می‌باشد و این مقدار کمتر از ۰/۰۵ است در نتیجه فرض صفر آزمون F لیمر پذیرفته می‌شود. یعنی استفاده از داده‌های تابلویی (اثرات ثابت یا تصادفی) بر استفاده از داده‌های تلفیقی ارجحیت دارد. در نتیجه نیاز به اجرای آزمون هاسمن وجود دارد. نتیجه آزمون هاسمن نشان داد که برآورد مدل به روش اثرات ثابت می‌تواند نتایج بهتری نسبت به اثرات تصادفی داشته باشد.

۱۱- آزمون فرضیه پژوهش

برای آزمون فرضیه پژوهش، رگرسیون چند متغیر خطی برآورد شد که نتایج آن در جدول زیر نشان داده شده است.

جدول ۹- ضرایب و برآورد مدل رگرسیونی فرضیه پژوهش

شخص‌های آماری	نماد متغیرها	ضرایب	انحراف استاندارد	آماره t	احتمال آماره t (Prob)	نام متغیرها
حضور نماینده زن در هیئت‌مدیره	FP	-۰/۰۳۲۵	۰/۰۱۶۳	-۱/۹۹۶۳	۰/۰۴۶۳	
بازده دارایی‌ها	ROA	-۰/۰۰۲۱	۰/۰۶۵۷	-۰/۰۳۲۵	۰/۹۷۴۰	
اندازه شرکت	SIZE	-۰/۰۱۲۵	۰/۰۱۱۶	-۱/۰۷۴۱	-۰/۲۸۳۲	
عمر شرکت	LnAGE	۰/۱۴۷۳	۰/۰۶۷۳	۲/۱۸۸۹	۰/۰۲۸۹	
اهرم مالی	LEV	-۰/۰۶۴۹	۰/۰۴۱۵	۱/۵۶۴۷	۰/۱۱۸۱	
رشد فروش	SGROWTH	۰/۰۱۸۴	۰/۰۱۰۰	۱/۸۲۶۳	۰/۰۶۸۳	
حقوق صاحبان سهام	LN MVE	۰/۰۰۲۳	۰/۰۰۶۵	-۰/۳۵۹۲	۰/۷۱۹۵	
متغیر مجازی زبان شرکت	DLoss	۰/۰۱۶۵	۰/۰۱۱۶	۱/۴۱۶۹	۰/۱۵۷۰	
قدرت مدیر عامل	CEO POWER	-۰/۰۱۵۱	۰/۰۱۳۲	-۱/۱۴۴۹	۰/۲۵۲۷	
نظام راهبری	CGboard	-۰/۰۲۰۴	۰/۰۴۷۲	-۰/۴۳۳۰	۰/۶۶۵۱	
مقدار ثابت	C	-۰/۳۲۷۴	۰/۱۸۴۶	-۱/۷۷۳۱	۰/۰۷۶۷	
ضریب تعیین R ²	ضریب تعیین R ² تعدیل شده	احتمال آماره F (Prob)	آماره F	آماره دوربین - واتسون		
۰/۴۱۹۱	۰/۳۰۲۲	۰/۰۰۰۰	۳/۵۸۶۲	۱/۹۶۴۹		

۱۲- نتایج حاصل از تجزیه و تحلیل داده‌ها

۱۲-۱- نتیجه آزمون فرضیه پژوهش

فرضیه پژوهش به صورت زیر بیان شده بود:

بین حضور نماینده زن در هیئت‌مدیره و کیفیت سود شرکت‌ها رابطه مثبت و معناداری وجود دارد. برای آزمون این فرضیه باید به نتایج آماری متغیر FP توجه شود. با توجه به مقدار و احتمال آماره t متغیر حضور نماینده زن در هیئت‌مدیره که به ترتیب برابر با ۱/۹۹۶۳- و ۰/۰۴۶۳ است و از آنجا که این احتمال کمتر از ۰/۰۵ می‌باشد و با توجه به اینکه این

پژوهش در سطح اطمینان ۰/۹۵ و سطح خطای ۰/۰۵ صورت می‌گیرد می‌توان بیان نمود که حضور نماینده زن در هیئت‌مدیره، تأثیر معناداری بر ارقام تعهدی اختیاری شرکت‌ها دارد. با توجه به ضریب متغیر حضور نماینده زن در هیئت‌مدیره که برابر با ۰/۰۳۲۵- (علامت ضرایب منفی است) می‌باشد، می‌توان بیان نمود که رابطه معکوسی بین این متغیر و متغیر ارقام تعهدی اختیاری وجود دارد. یعنی اینکه با افزایش حضور نماینده زن در هیئت‌مدیره شرکت‌ها، ارقام تعهدی اختیاری شرکت‌ها کاهش می‌یابد، اما از آنجائی که در این پژوهش ارقام تعهدی اختیاری به‌عنوان جانشین معکوس متغیر کیفیت سود شرکت‌ها در نظر گرفته شده است، در نتیجه می‌توان بیان نمود که با افزایش حضور نماینده زن در هیئت‌مدیره شرکت‌ها، ارقام تعهدی اختیاری شرکت‌ها کاهش و در نتیجه کیفیت سود شرکت‌ها افزایش می‌یابد. به عبارت دیگر فرضیه پژوهش تایید می‌شود.

جدول ۱۰- خلاصه نتایج آزمون فرضیه پژوهش

فرضیه	عنوان فرضیه	نتیجه آزمون فرض در سطح اطمینان ۹۵٪
اول	بین حضور نماینده زن در هیئت‌مدیره و کیفیت سود شرکت‌ها رابطه مثبت و معناداری وجود دارد.	پذیرش فرضیه

۱۲-۲- مقایسه نتایج پژوهش با پژوهش‌های قبلی و مشابه

نتایج این پژوهش در راستای نتایج ابوت و همکاران (۲۰۱۲) می‌باشد. آن‌ها به این نتیجه رسیدند که حضور زن در هیئت‌مدیره باعث افزایش کیفیت ارقام تعهدی و تجدید ارائه‌های حسابداری کمتر می‌گردد. همچنین نتایج این پژوهش مطابق نتایج گل و همکاران (۲۰۱۲) است. به گفته آن‌ها اعضاء هیئت‌مدیره زن، از افزایش با کیفیت بالا به‌عنوان سازوکار نظارت برای بازبینی مدیران ارشد استفاده می‌نمایند. همچنین نتایج پژوهش حاضر مطابق با یافته‌های گل و همکاران (۲۰۱۳) نیز می‌باشد. آن‌ها نشان دادند، هیئت‌مدیره دارای تنوع جنسیتی بالا، دارای صحت پیش‌بینی تحلیلی بالا و پراکنندگی کمتری در پیش‌بینی‌ها می‌باشد. سریندی و همکاران (۲۰۱۱) به این نتیجه رسیدند که حضور نماینده زن در هیئت‌مدیره شرکت‌ها موجب افزایش کیفیت گزارشگری مالی می‌گردد. این یافته‌ها مطابق با یافته‌های پژوهش حاضر می‌باشد.

همچنین نتایج این پژوهش، مطابق با یافته‌های حسینی و دستگیر (۱۳۹۵) می‌باشد. آن‌ها نشان دادند که هرچه مولفه‌های راهبری شرکتی در یک شرکت قوی‌تر باشند، کیفیت گزارشگری مطلوب‌تر و احتمال تجدید ارائه صورتهای مالی کمتر است. اما نتایج پژوهش حاضر، با نتایج پژوهش سان و همکاران (۲۰۱۰) هم راستا نمی‌باشد. آن‌ها هیچ رابطه‌ای بین نسبت مدیر زن در کمیته حسابرسی و میزان مدیریت سود نیافتند. یافته‌های این پژوهش نیز با یافته‌های صالحی و همکاران (۱۳۹۵) مغایر می‌باشد. آن‌ها به بررسی تأثیر وجود کمیته حسابرسی و ویژگی‌های آن بر تأخیر گزارش حسابرسی می‌پردازند. این ویژگی‌ها شامل تخصص مالی، تجربه، جنسیت، اندازه و استقلال کمیته حسابرسی است. نتایج پژوهش بیانگر آن است که بین تخصص مالی و تجربه کمیته حسابرسی با تأخیر گزارش حسابرسی، رابطه معنادار منفی وجود دارد. در حالیکه رابطه دیگر ویژگی‌های کمیته حسابرسی معنادار نیست.

جدول ۱۱- خلاصه یافته‌های حاصل از آزمون فرضیه‌ها

عنوان فرضیه	فرضیه‌های پژوهش	نتیجه آزمون فرضیه	مقایسه با پیشینه	
			همسو	غیر همسو
اول	بین حضور نماینده زن در هیئت‌مدیره و کیفیت سود شرکت‌ها رابطه مثبت و معناداری وجود دارد.	پذیرش فرضیه	ابوت و همکاران (۲۰۱۲) گل و همکاران (۲۰۱۳) سریندی و همکاران (۲۰۱۱) حسینی و دستگیر (۱۳۹۵)	سان و همکاران (۲۰۱۰) صالحی و همکاران (۱۳۹۵)

۱۳- پیشنهادهای حاصل از آزمون فرضیه

نتایج آزمون فرضیه پژوهش نشان داد که رابطه مثبت و معناداری بین حضور نماینده زن در هیئت‌مدیره شرکت‌ها و کیفیت سود شرکت‌ها وجود دارد. می‌توان بیان نمود که با افزایش حضور نماینده زن در هیئت‌مدیره شرکت‌ها، ارقام تعهدی اختیاری شرکت‌ها کاهش و در نتیجه کیفیت سود شرکت‌ها افزایش می‌یابد. بنابراین به سهامداران توصیه می‌گردد، هنگام تصمیم‌گیری راجع به خرید، فروش و نگهداری سهام، علاوه بر کمیت سود، به کیفیت سود شرکت‌ها توجه کنند و توصیه می‌شود حضور نماینده زن در هیئت‌مدیره شرکت‌ها بعنوان عامل اثرگذار در تصمیم‌گیری خود لحاظ کنند. در راستای یافته‌های پژوهش، به مقامات قانون‌گذار پیشنهاد می‌شود، تا قوانینی را تصویب کنند که در آن‌ها، شرکت‌ها الزام‌های خاصی برای عضویت حداقل یک عضو زن

در هیئت‌مدیره خود داشته باشند. عضویت حداقل یک نماینده زن در هیئت‌مدیره می‌تواند موجب افزایش کیفیت سود شرکت‌ها گردد.

منابع

- بیابانی، سروش و گرگز، منصور (۱۳۹۳)، بررسی رابطه بین حضور مدیران زن در هیئت‌مدیره با عملکرد شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران، فصلنامه علمی پژوهشی دانش حسابداری و حسابرسی مدیریت، شماره ۱۲، صص ۶۳-۷۴.
- حسینی خوراسگانی، شیرین و دستگیر، محسن (۱۳۹۵) تجدید ارائه صورت‌های مالی و عوامل نظام راهبری موثر بر آن، دانش حسابداری، سال ۷، شماره ۲۵، صص ۱۰۱-۱۲۱.
- سپاسی، سحر و عبدلی، لیلا، (۱۳۹۵)، تاثیرات حضور زنان در هیئت‌مدیره بر ارزش شرکت و عملکرد مالی، پژوهش‌های حسابداری مالی و حسابرسی، سال ۸، شماره ۲۹، صص ۳۹-۵۸.
- صالحی، مهدی، اورادی، جواد و سالاری فورگ، زینب، (۱۳۹۵)، تأثیر وجود کمیته حسابرسی و ویژگی‌های آن بر تأخیر گزارش حسابرسی، دانش حسابداری، سال ۷، شماره ۲۶، صص ۵۹-۸۳.
- نصیرزاده، فرزانه، صالحی، مهدی و بیگی، بهزاد (۱۳۹۴)، ویژگی‌های ساختاری و فرایندی هیأت مدیره و ریسک مالی: تغییر در تقدیگی - تغییر در بحران مالی، نشریه دانش حسابداری، دوره ۶ شماره ۲۲، صص ۸۱-۱۰۵.
- Abbott, L., S. Parker, and T Presley, (2012), *Female Board Presence and the Likelihood of Financial Restatement*. Accounting Horizons 26 (4): 607-629.
- Adams, R. B., & Ferreira, D, (2009), *Women in the boardroom and their impact on governance and performance*. Journal of Financial Economics, 94(2), 291-309.
- Adams, R., S. Gray, and J. Nowland, (2010), *Is there a business case for female directors? Evidence from the market reaction to all new director appointments*. Working paper, City University of Hong Kong.
- Chen, Y., Eshleman, J., & Soileau, J, (2016), *Board Gender Diversity and Internal Control Weaknesses*. Advances in Accounting, 32, PP
- Gul, F.A., Srinidhi, B., and Ng, A.C. (2011). *Does gender diversity improve the informativeness of stock prices?* Journal of Accounting and Economics, 51(3), 38-314.
- Gul, F. A., Hutchinson, M., & Lai, K. M. Y, (2013), *Gender-diverse boards and properties of analyst earnings forecasts*. Accounting Horizons, 27(3), 511-538
- Gul, F. A., Srinidhi, B., & Ng, A. C, (2011), *Does board gender diversity improve the informativeness of stock prices?* Journal of Accounting and Economics, 51(3), 314-338.
- Gul, F. A., Srinidhi, B., & Ng, A. C. (2011). *Does board gender diversity improve the informativeness of stock prices?* Journal of Accounting and Economics, 51(3), 314-338.
- Hambrick, D., Cho, T., and Chen, M. (1996). *The influence of top management team heterogeneity on firms' competitive moves*. Administrative Science Quarterly, 41: 659-684.
- Hillman, A. J., C. Shropshire, and A. A. Cannella, (2007), *Organizational predictors of women on corporate boards*. Academy of Management Journal 50 (4): 941-52.
- Hillman, A., Shropshire, C and Cannella, A. (2007). *Organizational Predictors of Women on Corporate Boards*. Academy of Management Journal, 50: 941-952.
- Huse, M., and Solberg, A. (2006). *Gender-related Boardroom Dynamics: How Scandinavian Women Make and can Make Contributions on Corporate Board*. Women in Management Review, 21: 113-130.
- Huse, M., Nielsen, S., and Hagen, I. (2009). *Women and Employee-elected Board Members, and their Contributions to Board Control Tasks*. Journal of Business Ethics, 89: 581-597.
- Rose, C. (2007). *Does Female Board Representation Influence Firm Performance? The Danish Evidence*. Corporate Governance: An International Review, 15: 404-413.
- Srinidhi, B., Gul, F. A., & Tsui, J, (2011), *Female directors and earnings quality*. Contemporary Accounting Research, 28(5), 1610-1644
- Srinidhi, B., Gul, F. A., & Tsui, J. (2011). *Female directors and earnings quality*. Contemporary Accounting Research, 28(5), 1610-1644
- Sun, J., Liu, G., & Lan, G, (2010), *Does female directorship on independent audit committees constrain earnings management?* Journal of Business Ethics, 99(3), 369-382.